

บทถอดเทป

Perspective III คนรุ่นใหม่: การเปลี่ยนผ่านและทางออกประเทศไทย

ภายใต้งาน BOT Symposium 2021: สร้างภูมิคุ้มกัน ผลักดันเศรษฐกิจไทย วันพฤหัสบดีที่ 30 กันยายน 2564

บรรยายโดย ผศ.ดร.กนกวรรณ เลิศชูสกุล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทถอดเทปโดย แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม คนไทย 4.0

.....

ในช่วงตลอด 1 ปีที่ผ่านมา เราเห็นการลุกขึ้นของหนุ่มสาว ลูกหลานของคนชั้นกลางทั้งในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยหรือลูกหลานของคนในชนบทไม่ว่าจะเป็นจังหวัดเล็กหรือใหญ่ การรวมตัวในระดับภูมิภาคแบบที่เราไม่เคยเห็นมาก่อนนับตั้งแต่ยุคทศวรรษ 1970 หรือในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 พวกเขาลุกขึ้นมาเพื่อเรียกร้องในสิ่งที่เราก็กังวลว่านั่นคือปัญหาและพวกเขายังไม่สามารถแก้ไขได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการศึกษาที่ด้อยประสิทธิภาพ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาความรุนแรงในโรงเรียนและในครอบครัว ปัญหาประสิทธิภาพของรัฐที่ไม่สามารถจะปรับตัวได้ทันต่อโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงหรือจะเป็นปัญหาที่พวกเขาอยากมีส่วนร่วมต่อการเมืองแต่พวกเขาไม่มี

ในการทำความเข้าใจต่อปัญหาพวกเขา สิ่งที่เราจะต้องเริ่มต้นในการทำความเข้าใจคือเราต้องยอมรับว่าปัญหาของคนรุ่นนี้มีมันซับซ้อนและหนักหนากว่าคนรุ่นก่อนมาก มากในขนาดที่ว่าคนรุ่นก่อนไม่สามารถจินตนาการถึงได้ ในขณะที่ความฝัน ความหวังและโอกาสในชีวิตมันมีน้อยมากไม่ว่าจะเป็นสำหรับลูกหลานชนชั้นกลาง ชนชั้นล่างหรือแม้แต่ลูกหลานผู้ดีมีอันจะกิน 1% บนก็ตาม ในขณะที่คนรุ่น Baby boomer คนรุ่นเจนเอเรชั่น X และ y ตอนต้น เราเติบโตท่ามกลางการขยายตัวของเศรษฐกิจตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวของเศรษฐกิจผ่านเงินอัดฉีดในช่วงสงครามเย็นที่ทำให้เกิดการพัฒนา infrastructure ภายในประเทศ การขยายการจ้างงานในหลากหลายสาขาอาชีพตลอดช่วงทศวรรษ 1960-1970 หรือการย้ายฐานการผลิตจากประเทศอุตสาหกรรมญี่ปุ่นและหลายประเทศเข้าสู่อุตสาหกรรมไทยหลัง Plaza Accord ในกลางทศวรรษ 1980 และนำมาซึ่งการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในทศวรรษต่อ ๆ มาที่ยังช่วยทำให้การขยายตัวของเศรษฐกิจของไทยดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการผลิตอุตสาหกรรมเหล่านี้อาศัยการลงทุนและการคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากภาครัฐและเอกชนน้อยมาก หมายความว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นของคนรุ่นก่อนหน้านี้เกิดจากการผลิตซ้ำ ทำงานหนักเพื่อแบ่งก่อนแค่ขนาดใหญ่เพื่อที่จะเข้าถึงการแบ่งของเศรษฐกิจที่ขยายตัวโดยไม่ได้ยากเย็นนัก ในทางตรงกันข้าม คนรุ่นเจนเอเรชั่น y ตอนปลายและเจนเอเรชั่น z พบว่าตัวเองต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคมากมายที่ทำให้เขาประสบความสำเร็จหรือแม้แต่เอาตัวเองให้รอดในการมีชีวิตแบบ “ปกติ” เมื่อเทียบกับความมั่นคงของพ่อแม่ มันไม่เรื่องง่ายสำหรับคนรุ่นนี้เลย

การเปลี่ยนแปลงทางการผลิตทำกำไรแบบเดิม ๆ การทำธุรกิจที่ผลิตวัตถุดิบที่ไม่ต้องคิดริเริ่มสร้างสรรค์แบบใหม่ ๆ เป็นไปได้ยากประกอบกับค่าแรงที่แพงมากขึ้นเรื่อย ๆ ในประเทศไทยเมื่อเทียบกับประเทศด้อยพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ธุรกิจดาวรุ่งในช่วงทศวรรษ 1980-1990 ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมอาหารแปรรูป การผลิตชิ้นส่วนอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแบบเดิมกลายเป็นธุรกิจแบบ sunset ความสามารถของทุนผูกขาดขนาดใหญ่ทำให้ส่วนแบ่งตลาดของคนรุ่นนี้มันน้อยมาก การที่จะสามารถเข้าไปแบ่งก้อนเค้กแบบเดิมไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ นอกจากนั้นทำให้พวกเขาว่าการทำธุรกิจที่จะสร้างตัวของตัวเองเป็นเรื่องยากมาก ในทางตรงกันข้าม ความคาดหวังและแรงบันดาลใจของพวกเขามันไปไกลมากกว่าคนรุ่นก่อนหน้ามาก แม้ว่าความฝัน ความหวังจะเป็นไปได้ยากแต่คนรุ่นนี้ได้พบว่าโอกาสในทางธุรกิจแบบที่หลายคนประสบความสำเร็จในคนรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้นของธุรกิจ start up หรือการเข้าสู่ธุรกิจแบบ winner-take-all ที่มีแพลตฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์ที่ทำให้เขาสามารถประสบความสำเร็จได้ตั้งแต่อายุน้อย มันเป็นแรงบันดาลใจและสร้างความหวังให้กับคนรุ่นใหม่ ซึ่งผลก็คือทำให้เขาเชื่อมั่นว่ารูปแบบในการดำเนินธุรกิจ รูปแบบในการดำรงชีวิต และมีชีวิตอยู่แบบเดิมที่เน้นการทำงานหนัก อดทนยอมทำงานอยู่ในโครงสร้างที่พวกเขาไม่เชื่อว่ามีประสิทธิภาพ พวกเขายอมรับรูปแบบแบบเดิมไม่ได้ เส้นขอบฟ้าของคนรุ่นนี้ไปไกลมากโดยเฉพาะการผ่านโลกออนไลน์ที่ทำให้เขาได้รับรู้และเรียนรู้ว่ามาตรฐานชีวิตของคนจำนวนมากมายทั่วโลกมันดีกว่าที่ที่เขามีอยู่ การเคารพความหลากหลาย สิทธิเสรีภาพ ความปรารถนาในชีวิตของพวกเขามันไปไกลแม้แต่ลูกหลานของคนยากจนก็ตาม ความคาดหวังและสิ่งที่พวกเขาต้องการมันไปไกลกว่ารุ่นพ่อแม่ที่เพียงต้องการอยู่ไปวัน ๆ สำหรับพวกเขาก็ฝันถึงงานประจำ สวัสดิการที่ดีจากรัฐ ความเท่าเทียมกัน การได้รับการเคารพทางสังคมและเชื่อมั่นในพลังปัจเจกบุคคลไม่ว่าจะมาจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจหรือสังคมแบบใดก็ตาม

เพราะฉะนั้นท่ามกลางความยากลำบากเหล่านี้ ในการเดินทางไปถึงความฝันหรือความปรารถนาของคนรุ่นใหม่ พวกเขาพบว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมที่ดำรงอยู่ปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษา ครอบครั้ว ศาสนา ระบบราชการ ทหาร-ตำรวจ โครงสร้างทุนนิยมผูกขาด ปัญหาคือปรับตัวและเปลี่ยนแปลงน้อยมากกับโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากจะไม่สามารถสนับสนุนหรือสร้างพื้นฐานที่เอื้อให้เขาสามารถอยู่รอดในแต่ละวันได้แล้ว ตลอดหลายปีที่ผ่านมาผู้บรรยายได้มีโอกาสพูดคุยกับคนรุ่นใหม่หลายร้อยคน สิ่งที่เขาเสนอคือความไม่พอใจ ความต้องการเปลี่ยนแปลงและข้อเสนอการปฏิรูปมากมายผ่านการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจำกัดอยู่ในโลกออนไลน์ในหลายปีก่อนหน้านี้หรือการลงถนนในช่วงต้นปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกในเชิงสันติวิธี เชิงสัญลักษณ์ผ่านงานศิลปะวัฒนธรรม ข้อเสนอเชิงนโยบาย ตลอดจนถึงการแสดงออกแบบเผชิญหน้า แน่แน่นอนว่ารูปแบบการแสดงออกของพวกเขาหลายครั้งมันยากเกินกว่าที่เราจะเข้าใจ ยากเกินกว่าที่เราจะรับได้แต่ปัญหาที่เขาพูด พวกเราต่างรู้ว่าปัญหาเหล่านั้นมันมีอยู่จริงและพวกเราเองก็ไม่สับสนผลสำเร็จที่

จะแก้ไขปัญหานั้น จนหลายครั้งเราบอกกับตัวเองว่ามันเป็นปัญหาที่แก้ไขไม่ได้หรือสำหรับเรา เราอาจจะยอมอยู่ในโครงสร้างที่ไม่มีประสิทธิภาพแบบนี้ได้ อาจจะเป็นเพราะเราเองได้ประโยชน์จากมันหรือการเปลี่ยนแปลงอาจจะทำให้เกิดปัญหากับเรา หรือการเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ส่งผลต่อชีวิตของเราเลย แต่สำหรับคนรุ่นนี้ การดำรงอยู่ของโครงสร้างที่มีปัญหาแบบนี้มันไม่เพียงทำให้เขาไปไม่ถึงฝันแต่มันยังทำให้หลายคน มันหมายถึงความเป็นความตายของพวกเขา ตลอด 1 ปีที่ผ่านมาผู้บรรยายได้รับฟังความเห็นของคนรุ่นใหม่เต็มไปด้วยเรื่องราวทั้งความทุกข์ ความฝัน ความหวังเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลง ความไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ว่าจะ เป็นลูกมหาเศรษฐี คนชั้นกลางไปจนถึงน้อง ๆ ที่นอนอยู่ข้างถนนในฐานะคนไร้บ้าน เราเห็นในความพยายามไปถึงฝันของพวกเขาท่ามกลางโครงสร้างที่ผู้ใหญ่ที่ไม่ปรับตัว เราเห็นภาพการยกระดับของความคิดจากเดิมที่เป็นแนวทางเสรีนิยม สันติวิธี เราเริ่มเห็นการลุกขึ้นและไปสู่อีกหลายแนวทางมาจนถึงภาพที่เราเห็นการชุมนุมที่ดินแดง สำหรับพวกเขา ณ จุดนี้อาจจะยังไม่เหลือพื้นที่ที่เรียกว่าจะสามารถเจรจาได้ ไม่เหลือ room for compromise จากแนวคิดเสรีนิยม เราเริ่มเห็นการเติบโตแบบ radical มากขึ้น

แล้วทางออกอยู่ที่ไหน? ถ้าเป็นปีที่แล้วผู้บรรยายคงจะเสนอว่าทางออกอยู่ที่เปิดเวทีการเจรจารับฟังความคิดเห็นจากคนรุ่นใหม่แต่มันเลยจุดนั้นมาแล้ว เลยจุดที่เราจะต้องเปิดพื้นที่รับฟังพวกเขาเพราะพวกเขาพูดมาเยอะมากและพูดมาตลอดใน 1 ปี ถ้าไปฟัง speech บนพื้นที่การปราศรัยหรือการแสดงออกผ่านบทสัมภาษณ์มากมายว่าพวกเขามีตัวตนอยู่และพวกเขาพูดถึงปัญหาของพวกเขามานานแล้ว ผู้บรรยายคิดว่าทางออกคือการเปลี่ยนแปลงจากภายในของระบบที่ผู้ใหญ่อสร้างขึ้น ข้อเสนอจากการสัมภาษณ์เยาวชนนักร้อยในช่วงปีที่ผ่านมา ได้ข้อสรุปว่าพวกเขาโกรธและอยากเปลี่ยนแปลงแต่เมื่อถามเขาว่าเปลี่ยนแปลงอย่างไร? ผู้บรรยายมีความเห็นว่าเยาวชนจำนวนน้อยมากที่รู้ว่าเขาจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อระบบที่มันเป็นอยู่ นั่นแปลว่าเขาไม่รู้จักรบบ เขาไม่รู้วาระบบราชการ ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ซับซ้อน ความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนเป็นอย่างไร หากเราไม่ทำอะไรเลยแล้วปล่อยให้เขาโกรธ พลังการเปลี่ยนแปลงของเขาทวีความรุนแรงมากขึ้น เราจะพบกับอะไร? ในด้านหนึ่งถ้าพวกเขาไม่ชนะ เรากำลังผลักดันให้พวกเขากลายเป็นศัตรูของรัฐกับสังคมเพราะเขาไม่เหลือความเชื่อมั่นที่มีต่อรัฐในทางกลับกันในหลายพื้นที่ทั่วโลก หากว่าพลังที่ต้องการเปลี่ยนแปลงชนะ การเปลี่ยนแปลงผ่านการต่อสู้ที่รุนแรงจะทำให้พวกเขาต้องการเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคนและในหลายกรณี การเปลี่ยนแปลงแบบนั้นนำมาซึ่งผลลบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมในระยะยาว เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงทั้ง 2 กรณี เรายังพอมีเวลาที่จะแก้ปัญหาก็ยังพอมีเวลาที่จะสร้าง Resilient Thailand หรือประเทศไทยที่จะสามารถที่จะปรับตัวได้กับโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอของผู้บรรยายในนโยบาย ที่ได้กล่าวเบื้องต้นคือการเปลี่ยนแปลงจากภายในระบบของสิ่งที่คนรุ่นก่อนหน้าสร้างขึ้นมา *อย่ารอให้พลังที่ต้องการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกกลายเป็นพลังหลักในการเปลี่ยนแปลง เพราะหากเขาสามารถผลักดันการเปลี่ยนแปลงได้ มันจะเป็นไปในทิศทางที่เราอาจจะไม่รู้จักรเลย หรือถ้าเขาไม่*

สามารถจะเปลี่ยนแปลงมันได้ เราจะพลาดโอกาสสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างเหล่านี้ เราจะไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงภายในที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่คุณบรรยายคิดว่าสำคัญและเร่งด่วนที่สุดสำหรับประเทศไทยที่จะทำให้เราอดพ้นความขัดแย้ง ความแตกแยกในระยะใกล้และจะสามารถสร้างความเติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว ข้อเสนอสั้น ๆ 3 ข้อจากผู้บรรยาย ได้แก่ 1) เราต้องได้ยินโดยที่เขาไม่ต้องพูด ถ้าเราคิดว่าเราเป็นผู้ใหญ่ เราเป็นคนที่ เป็น professional มีความเชี่ยวชาญ การทำความเข้าใจกับปัญหาที่เขาพูด เขาวนเหล่านี้กำลังพูด มันไม่ยากสำหรับเราเลย อัยการขอให้เขาต้องตะโกนมากไปกว่านี้ เราต้องเข้าใจเขา การทำความเข้าใจ การทำงานวิจัยที่จะเข้าใจปัญหาของคนรุ่นใหม่ที่เราบางมากขึ้นเป็นสิ่งที่เราต้องทำโดยที่ไม่ต้องให้เขาลุกขึ้นมาตะโกนอีกแล้ว 2) การยืนยันที่จะเปลี่ยนแปลงกลไกเล็ก ๆ แม้โครงสร้างใหญ่จะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งที่เรามักพูดกับตัวเองว่ามันเปลี่ยนไม่ได้หรอกเพราะคนที่เป็นหัวหน้างานเราไม่เปลี่ยน เราเปลี่ยนไม่ได้หรอกเพราะหัวหน้ากองบอกละไม่เปลี่ยนแต่หากเรามองเช่นนั้นการเปลี่ยนแปลงจะไม่เคยเกิดขึ้นเลย การเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เล็ก ๆ ในโครงสร้างองค์กรจากภายใน ผู้บรรยายคิดว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดโดยเฉพาะในอีกหลายปีข้างหน้าที่เราจะเห็นการผลัดใบของบุคลากรในภาครัฐและเอกชนจำนวนมาก จากนั้นไปคนที่เข้าไปในพื้นที่ เราจะเห็นการผลัดใบรุ่น Baby boomer เจเนอเรชัน X ค่อย ๆ เกษียณอายุ เราจะเห็นลือตใหญ่ของคนรุ่นใหม่เข้ามาในพื้นที่องค์กรในการบริหารราชการและเอกชน การเปลี่ยนแปลงจะต้องเกิดขึ้นในขั้นที่ 3) เราต้องเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากมากที่ทำการเปลี่ยนแปลงแบบที่ผู้บรรยายพูดมาทั้งหมดแต่เราจะไม่สามารถสร้าง Resilient Thailand ได้เลยถ้าเราไม่ยอมเปลี่ยนแปลงจากภายใน ผู้บรรยายคิดว่าสำหรับ Policy maker กลไกรัฐนี่คือ rare moment ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย นี่คือช่วงเวลาที่เราได้ยากมากในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสำหรับการเปลี่ยนแปลงถ้าเราไม่เปลี่ยนแปลงตอนนี้ นอกจากจะพลาดโอกาสในการปรับโครงสร้างรัฐให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เรายังจะสูญเสียทั้งเจเนอเรชัน เราจะสูญเสีย the Whole Generation เราจะ turn พวกเขาไปสู่ Enemy of the State เราจะทำให้เขากลายเป็นพลเมืองที่ไม่มีความเชื่อมั่นในรัฐ ผู้บรรยายคิดว่าถึงเวลาจริง ๆ ที่เราจะต้องเปลี่ยนจากภายใน